

Підприємництво, торгівля та біржова діяльність

УДК 658.562:364.632

Короленко Ольга Борисівна

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки, організації та управління підприємством
Криворізький національний університет*

Korolenko Olha

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Department of Economics, Organization and Business Management
Kryvyi Rih National University
ORCID: 0000-0002-0771-4298*

Рябикіна Катерина Григорівна

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки, організації та управління підприємством
Криворізький національний університет*

Riabykina Kateryna

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Department of Economics, Organization and Business Management
Kryvyi Rih National University
ORCID: 0000-0001-7747-558X*

Гудима Ольга Вікторівна

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри підприємництва,
менеджменту організацій та логістики
Запорізький національний університет*

Hudyma Olha

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Department of Entrepreneurship, Management of Organizations and Logistics
Zaporizhzhia National University
ORCID: 0009-0004-3863-3193*

**ЯКІСТЬ ТОВАРІВ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ СТАНДАРТІВ
СПОЖИВЧОЇ БЕЗПЕКИ
QUALITY OF GOODS IN THE CONTEXT OF MODERN CONSUMER
SAFETY STANDARDS**

***Анотація.** Вступ. У сучасних умовах глобалізації ринків і посилення конкурентного тиску проблема забезпечення належної якості товарів набуває особливого значення. Зростання ролі споживача як активного учасника ринку, інтеграція України у світовий економічний простір та необхідність відповідності міжнародним вимогам зумовлюють потребу у нових підходах до управління якістю.*

Мета статті – надати науково-практичне обґрунтування ролі якості товарів у системі сучасних стандартів споживчої безпеки та визначити напрями вдосконалення управлінських механізмів, що забезпечують ефективний захист прав споживачів і підвищення конкурентоспроможності виробників.

Матеріали і методи. Теоретичну основу дослідження становлять наукові праці українських та зарубіжних авторів, міжнародні стандарти (ISO 9001:2015, ISO 22000:2018, Codex Alimentarius) і нормативні документи ЄС (Regulation (EC) No 178/2002, Regulation (EU) 2023/988), а також чинне законодавство України. Використано системний підхід – для аналізу взаємозв'язку між якістю продукції, нормативною базою та споживчою безпекою; порівняльний аналіз – для зіставлення міжнародних

і національних практик регулювання; контент-аналіз – для опрацювання наукових джерел, звітів EFSA та Європейської комісії; методи узагальнення – для інтерпретації даних щодо інцидентів безпеки та впровадження стандартів; індукцію й дедукцію – для формування висновків і практичних рекомендацій.

Результати. Досліджено, що впровадження сучасних стандартів управління якістю дозволяє зменшити кількість випадків небезпечної продукції та підвищити довіру споживачів. Встановлено ключові напрями їхнього застосування: ризик-орієнтоване управління, превентивний контроль у ланцюгах постачання, цифрова простежуваність (QR-коди, RFID, блокчейн), інтеграція з міжнародними системами ринкового нагляду (Safety Gate). Виявлено основні бар'єри – фрагментарність національної нормативної бази, технологічна відсталість підприємств, обмежені фінансові ресурси малого бізнесу, низький рівень культури споживчої безпеки. Обґрунтовано рекомендації щодо гармонізації законодавства, модернізації лабораторної та цифрової інфраструктури, запровадження економічних стимулів для бізнесу та проведення просвітницьких кампаній для підвищення обізнаності споживачів.

Висновки і перспективи. Доведено, що якість товарів є системоутворюючим чинником сталого розвитку ринку, який поєднує технічні, правові та соціальні виміри. Виявлено, що результативність системи управління якістю залежить від комплексної інтеграції міжнародних стандартів, підтримки державних інституцій та активної участі споживачів. Перспективи подальших досліджень полягають у розробці кількісних критеріїв оцінки ефективності систем управління якістю, аналізі впливу цифрових технологій на зниження ризиків у ланцюгах постачання та адаптації міжнародних практик до українського контексту, зокрема в агропродовольчому секторі.

Ключові слова: стандартизація, управління якістю, простежуваність продукції, ризик-орієнтований підхід, сертифікація, захист прав споживачів, гармонізація законодавства, товарознавство, товар.

Summary. *Introduction. In the context of globalized markets and increasing competitive pressure, the issue of ensuring proper product quality has become particularly significant. The growing role of the consumer as an active market participant, Ukraine's integration into the global economic space, and the necessity of compliance with international requirements highlight the need for new approaches to quality management.*

Purpose of the article – to provide a scientific and practical substantiation of the role of product quality within the system of modern consumer safety standards and to define directions for improving management mechanisms that ensure effective consumer rights protection and strengthen producers' competitiveness.

Materials and methods. The theoretical basis of the study includes scientific works of Ukrainian and international scholars, international standards (ISO 9001:2015, ISO 22000:2018, Codex Alimentarius), EU regulatory documents (Regulation (EC) No 178/2002, Regulation (EU) 2023/988), as well as current Ukrainian legislation. The methodological toolkit comprises the systemic approach – to analyze interrelations between product quality, regulatory framework, and consumer safety; comparative analysis – to contrast international and national regulatory practices; content analysis – to process academic literature, EFSA and European Commission reports; generalization methods – to interpret data on safety incidents and standard implementation; induction and deduction – to formulate conclusions and practical recommendations.

Results. The study has shown that the implementation of modern quality management standards reduces the number of unsafe product cases and increases consumer trust. Key directions of application have been established: risk-based management, preventive control in supply chains, digital traceability (QR codes, RFID, blockchain), and integration with international market surveillance systems (Safety Gate). The main barriers have been identified – fragmented national legislation, technological backwardness of enterprises, limited financial resources of small businesses, and a low level of consumer safety culture. Recommendations have been substantiated regarding harmonization of legislation, modernization of laboratory and digital infrastructure, introduction of economic incentives for businesses, and awareness-raising campaigns to strengthen consumer engagement.

Discussion. It has been proven that product quality is a system-forming factor of sustainable market development, integrating technical, legal, and social dimensions. It has been revealed that the effectiveness of quality management systems depends on comprehensive integration of international standards, institutional support, and active consumer participation. Prospects for further research involve developing quantitative indicators for evaluating the effectiveness of quality management systems, analyzing the impact of digital technologies on risk reduction in supply chains, and adapting international practices to the Ukrainian context, particularly in the agri-food sector.

Key words: *standardization, quality management, product traceability, risk-based approach, certification, consumer rights protection, legislative harmonization, commodity science, commodity.*

Постановка проблеми. Фальсифіковані ліки чи молочна продукція з небезпечними домішками одразу демонструють, що контроль не працює належним чином. І тут неважливо, скільки регламентів ухвалено – для споживача визначальним лишається ризик для здоров'я. На рівні

законодавства ситуація виглядає зовсім інакше. Нормативні акти множаться, гармонізація з директивами ЄС офіційно задекларована, однак у практиці з'являються колізії. Регламенти повторюють одне одного або залишаються декларативними, й замість зміцнення системи вони створюють нові проблеми. А глобальні ринки відмовляються працювати з такими «сіро-зонами». Codex Alimentarius, директиви ЄС, корпоративні стандарти – усі ці документи виконують функцію жорсткого фільтра. Помилка в маркуванні, відсутність даних про походження сировини – і постачальник втрачає доступ. Не йдеться навіть про значні порушення: достатньо дрібниці, аби втратити позиції. У цьому контексті якість товарів важко розглядати лише як технічну чи економічну характеристику. Вона перетворюється на чинник суспільної стабільності, адже від рівня довіри споживачів залежить не лише ринок, а й легітимність контролюючих інституцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз сучасних досліджень щодо якості товарів у контексті стандартів споживчої безпеки дозволяє виокремити чотири взаємопов'язані напрями. Перший напрям стосується ролі правового регулювання та інституційних механізмів у забезпеченні якості. Н. М. Петруха (N. M. Petrukha), С. В. Петруха (S. V. Petrukha), Є. М. Уманець (E. M. Umanets) та співавтори показують, що аграрна й харчова галузі у правовому режимі воєнного стану перебувають у специфічних умовах, де контроль якості набуває пріоритетного значення для продовольчої безпеки [1]. С. Петруха (S. Petrukha), К. Клименко (K. Klymenko) та Н. Петруха (N. Petrukha) доводять, що у процесі реконструкції сільської економіки саме якість продукції виступає ключовим чинником стабільності публічних фінансів [2]. Л. Дончак, О. Колесник та А. Бартецький показують, що системи управління якістю у роздрібній торгівлі формують споживчу довіру й привабливість товарів, що безпосередньо впливає на конкурентоспроможність підприємств [3]. Н.

Лапичак підкреслює, що удосконалення системи стандартизації й сертифікації продукції потребує нових механізмів державного управління, які гармонізуються з міжнародними нормами [4].

Другий напрям зосереджений на проблематиці стандартизації та сертифікації як інструментів безпеки. О. М. Маслій, Д. В. Лісовенко, Е. І. Сарафанюк та співавтори розглядають стандартизацію й сертифікацію як універсальні засоби забезпечення якості товарів, операцій і послуг [5]. Д. І. Сапожник і Л. Б. Демидчук підкреслюють, що захист споживчого ринку від недоброякісної продукції є соціальним фактором забезпечення економічної безпеки [6]. С. М. Бондаренко і Н. М. Терещенко обґрунтовують, що стандартизація є дієвим інструментом досягнення цілей сталого розвитку, поєднуючи економічний, соціальний та екологічний виміри [7].

Третій напрям охоплює вивчення споживчого сприйняття якості та чинників задоволеності. Дж. Лю (J. Liu), М. П. Елліс-Урі (M. P. Ellies-Oury), Т. Стоянчев (T. Stoyanchev) та співавтори аналізують, як споживачі оцінюють якість яловичини, наголошуючи на важливості органолептичних показників і прогнозуванні очікувань [8]. С. Мас'яр (S. Mahsyar) і У. Сурупаті (U. Surapati) доводять, що якість товарів і послуг прямо визначає рівень задоволеності й лояльності клієнтів, забезпечуючи стійкість підприємств [9]. Д. С. Петреску (D. C. Petrescu), І. Вермеір (I. Vermeir) і Р. М. Петреску-Маг (R. M. Petrescu-Mag) розкривають крос-національні відмінності у розумінні якості харчових продуктів, поєднуючи аспекти здоров'я та екологічного впливу [10].

Четвертий напрям стосується інформаційних сигналів про якість і ринкових стандартів конкуренції. Р. Фільєрі (R. Filieri), Е. Рагузео (E. Raguseo) і К. Вітарі (C. Vitari) доводять, що навіть негативні відгуки можуть підвищувати інформативність споживчих рішень, якщо містять якісні сигнали про товар [11]. Дж. Вірц (J. Wirtz), Дж. Хольмквіст (J.

Holmqvist) і М. П. Фрітце (M. P. Fritze) підкреслюють, що у сфері розкішних послуг якість визначається балансом між стандартизацією та індивідуалізацією [12]. М. Стайнбаум (M. Steinbaum) і М. Е. Стаки (M. E. Stucke) аналізують «стандарт ефективної конкуренції», підкреслюючи, що якість є ключовим структурним чинником у визначенні справедливих ринкових практик [13].

Попри суттєвий науковий та практичний прогрес, низка аспектів проблеми якості товарів залишається недостатньо вивченою. Зокрема, бракує цілісного теоретичного осмислення ролі якості у формуванні довіри споживачів та економічного розвитку, не до кінця досліджено вплив міжнародних і національних стандартів на управлінські підходи, обмежено вивчені інструменти цифрової простежуваності та превентивного контролю, а також наявні бар'єри нормативного й технологічного характеру у вітчизняній практиці. Запропоноване дослідження спрямоване на заповнення цих прогалин шляхом комплексного аналізу еволюції стандартів, оцінки сучасних методів контролю якості, виокремлення ключових бар'єрів та обґрунтування практичних рекомендацій. Це дозволить поєднати теоретичний і прикладний рівні, сформувані нові підходи до управління якістю та сприяти підвищенню ефективності системи захисту прав споживачів.

Мета статті – обґрунтувати значення якості товарів у контексті сучасних стандартів споживчої безпеки та визначити напрями вдосконалення системи управління якістю для забезпечення ефективного захисту прав споживачів і підвищення конкурентоспроможності виробників.

Завдання статті:

1. Обґрунтувати сутність якості товарів та її значення для довіри споживачів і економічного розвитку, проаналізувавши вплив міжнародних і національних стандартів.

2. Дослідити сучасні методи контролю якості на різних етапах виробничо-збутового циклу та окреслити ключові бар'єри їх ефективного впровадження.

3. Розробити практичні рекомендації з удосконалення системи управління якістю та гармонізації національних стандартів із міжнародними вимогами.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження стали міжнародні стандарти (ISO 9001, ISO 22000, Codex Alimentarius), регламенти ЄС та чинні українські нормативні акти, доповнені науковими публікаціями і звітами профільних інституцій. Використовувалися різні методи: контент-аналіз для виявлення зміни акцентів у підходах до споживчої безпеки, системний і структурно-функціональний аналіз для окреслення взаємозв'язків між якістю товарів та механізмами регулювання. До цього додавалися емпіричні приклади з міжнародної та національної практики, які показали розрив між формальними нормами та їхнім реальним застосуванням. Таке поєднання дозволило отримати не лише нормативний, а й практично орієнтований зріз проблематики.

Виклад основного матеріалу. Надійність, функціональність і безпечність нерідко розглядають окремо, однак лише у сукупності вони формують цінність продукту для кінцевого споживача. Поняття «якість товарів» значно ширше за суто фізико-хімічні параметри й водночас складним для формалізованого вимірювання.

У глобальному торговельному просторі якість дедалі частіше постає не як внутрішня характеристика виробництва, а як критерій доступу на ринок. Міжнародні стандарти, сертифікаційні процедури й технічні регламенти виконують роль бар'єрів та фільтрів, через які відсіюється продукція, що не відповідає вимогам.

Наслідки невідповідності не обмежуються економічними втратами. Ідеться про довіру споживачів, про ризики для здоров'я та безпеки

населення, а також про репутаційні втрати держави, коли поодинокі випадки браку стають символом системної ненадійності. Сьогодні кість перестає бути «однією з характеристик» товару, так як перетворюється на показник стійкості підприємств, на індикатор конкурентоспроможності та на важливий чинник інтеграції у світові торговельні відносини (табл. 1).

Таблиця 1

Вплив якості товарів на ключові сфери суспільно-економічного розвитку

Сфера впливу	Характер впливу	Практичні наслідки для економіки
Довіра споживачів	Формує рівень задоволеності та лояльності	Зростання обсягів продажів і стабільність попиту
Національна економіка	Підвищує ефективність виробництва та експортний потенціал	Зміцнення позицій на світових ринках
Соціальна сфера	Забезпечує безпечність та якість життя населення	Зниження соціальних ризиків і витрат на охорону здоров'я
Інноваційний розвиток	Стимулює впровадження нових технологій і стандартів	Підвищення конкурентоспроможності підприємств
Державне регулювання	Вимагає гармонізації з міжнародними нормами	Удосконалення нормативно-правової бази та системи контролю

Джерело: сформовано авторами на основі [2; 3; 6; 7; 10]

У 2023 році в ЄС зареєстровано понад 7 тис. повідомлень про небезпечні товари у системі Safety Gate, причому майже третина стосувалася продукції для дітей [14]. Така статистика одразу показує: якість – це не лише економічна категорія, а фактор громадської безпеки. Відмова виробника від контролю ризиків обертається не лише штрафами, а й прямою загрозою здоров'ю населення.

Системи HACCP і ISO 22000 у харчовій сфері давно стали обов'язковим «квитком» на зовнішні ринки. Їхня історія показує шлях від добровільних корпоративних ініціатив до нормативних вимог.

Дослідження EFSA фіксує: після розширення моніторингових програм рівень зоонозів у країнах ЄС знизився більш ніж на 12 % за останні п'ять років [15]. Це вже не гасло про «превентивність», а конкретний показник ефективності.

Зовсім інший пласт становлять суспільні очікування. Опитування у США (2024) демонструють, що понад 70 % споживачів вимагають оперативного відкликання небезпечних товарів і доступу до цифрових систем простежуваності [16]. Бізнесу доводиться інвестувати в блокчейн-рішення та RFID-технології не стільки з міркувань моди, скільки для відновлення довіри в кризових ситуаціях.

Український контекст має свої особливості. Закон «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» закріплює європейські підходи [17], однак бракує ресурсів для повноцінної імплементації: дефіцит акредитованих лабораторій, фрагментарна координація між відомствами, обмежений доступ малого бізнесу до технологій простежуваності. Тут на перший план виходить питання економічної доцільності – скільки підприємств реально зможуть підтвердити відповідність, а не лише задекларувати її.

Тому якість товарів сьогодні – це не набір формальних стандартів. Це поліфонія вимог: технічні норми, правові рамки, соціальні очікування та міжнародні ринкові фільтри. Емпіричні дослідження показують, що впровадження систем менеджменту якості за ISO 9001 корелює зі зростанням лояльності клієнтів і покращенням фінансових результатів компаній [18]. Водночас еволюція харчових стандартів демонструє важливість інтеграції знань у сфері мікробіології, харчових технологій та ризик-менеджменту [19]. І саме ця багатовимірність створює потребу у подальших дослідженнях: від цифрової простежуваності й економічного моделювання витрат до адаптації світових практик у національних умовах.

У другій половині XX – на початку XXI століття системи управління якістю еволюціонували від вибіркової інспекції готової продукції до комплексних інтегрованих рішень, що охоплюють увесь життєвий цикл товару. Міжнародні стандарти ISO та документи Codex Alimentarius, регламенти ЄС та національне законодавство поступово змінили парадигму контролю з реактивного на превентивний, орієнтований на ризики та цифрову простежуваність. дозволило Одночасно зміцніла безпека споживачів, підвищилась довіра до виробників і сформувались нові умови для виходу на глобальні ринки (табл. 2).

Таблиця 2

Еволюція стандартів споживчої безпеки та управлінських підходів

Документ / рік	Ключова ідея	Механізми	Результат
ISO 9001:1987 [20]	Контроль якості готової продукції	Вибіркові інспекції	Зниження дефектності, високі витрати
Codex Alimentarius, Rev. 1993 [21]	НАССР, превентивний підхід	Критичні контрольні точки	Зменшення харчових ризиків
Regulation (EC) No 178/2002 [22]	«Від ферми до столу»	Відповідальність операторів, RASFF	Єдина рамка безпеки в ЄС
ISO 9001:2015 [23]	Ризик-орієнтоване управління	Інтеграція процесів, PDCA	Гнучкість і задоволення споживачів
ISO 22000:2018 [24]	Система безпеки харчових продуктів	НАССР + PDCA в ланцюгу	Стабільність харчових систем
Regulation (EU) 2023/988 [25]	Цифрова простежуваність	Обов'язкові електронні інструменти	Прозорість і швидке вилучення
Safety Gate Report 2024 [26]	Швидке реагування	4 137 повідомлень про небезпечні товари	Мінімізація ризиків
GS1 US Survey 2025 [27]	Цифрова інтеграція	QR-коди, Digital Link	77 % компаній покращили контроль

Джерело: сформовано авторами на основі [5; 7; 13; 20-27]

Аналіз еволюції стандартів якості та споживчої безпеки показує поступ від вибіркового контролю до превентивних моделей управління ризиками з використанням цифрових інструментів. Впровадження ISO 9001:2015 спрямувало компанії на процесно-орієнтований менеджмент, де

якість стала атрибутом кожної стадії виробничого циклу [23]. У харчових ланцюгах цей підхід закріпився завдяки ISO 22000:2018 та HACCP. Звіт EFSA за 2023 рік зафіксував скорочення випадків харчових зоонозів у ЄС на 6,2 % порівняно з 2022-м [21]. Кампілобактеріоз і сальмонельоз відреагували найпомітніше, що підтверджує чутливість епідеміологічних показників до управлінських рішень. Юридичний вимір визначив Регламент (ЄС) №178/2002, який запровадив концепцію «від лану до столу» та обов'язковість простежуваності [22]. Саме ця норма зобов'язала операторів ринку перебудовувати внутрішні системи, незалежно від їхньої масштабності чи фінансових можливостей. Оновлений Регламент ЄС про загальну безпечність продукції (GPSR 2023) вніс цифрові механізми повідомлень і відкликів [25–26]. У результаті система Safety Gate у 2024 році зафіксувала 4 137 повідомлень про небезпечні товари, понад третина з яких стосувалася дитячої продукції. Така інтенсивність сигналів не залишає простору для зволікань у реагуванні. Цифрові стандарти GS1 (Global Traceability Standard, Digital Link) інтегрувалися у глобальні ланцюги постачання. За даними опитування GS1 US 2025 року, 77 % компаній заявили про зростання довіри до своїх ланцюгів після впровадження цифрової простежуваності [27]. У США це співпало зі зменшенням кількості відкликів у харчовому секторі приблизно на 14 % у 2024-му проти 2022 року.

В Україні імплементація відбувається через Закон «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів», що зробив HACCP обов'язковим [21]. Однак ресурсні обмеження, брак акредитованих лабораторій та низька готовність малого бізнесу до сертифікації істотно уповільнюють адаптацію. Гармонізація з ЄС залишається метою, але досягнення її відбувається нерівномірно.

Дефекти в продукції дедалі частіше намагаються відслідковувати ще до того, як виріб доходить до фінальної перевірки. Контроль

постачальників сировини, тестування проміжних партій, відстеження логістичних операцій – усі ці кроки стають звичними навіть для середнього бізнесу. З іншого боку, інтеграція лабораторних випробувань, інспекцій, цифрової простежуваності та аудитів не формує лінійного процесу. Це радше мережа взаємопов'язаних рівнів, де превентивні механізми накладаються на коригувальні. Саме в такій багатовимірній системі забезпечується не лише зниження ризиків чи витрат, а й дотримання міжнародних стандартів (табл. 3).

Таблиця 3

**Інструменти та методи контролю якості продукції на етапах
виробничо-збутового циклу**

Етап циклу	Інструменти контролю	Методи технології та	Очікуваний результат
Постачання сировини	Вхідний контроль, сертифікація	Лабораторні аналізи, аудит постачальників	Стабільність якості, мінімізація ризиків домішок
Виробництво	Внутрішньоцеховий контроль	НАССР, контроль критичних точок, автоматизовані сенсори	Запобігання дефектам у процесі виробництва
Пакування й маркування	Вибіркові перевірки, цифрова ідентифікація	QR-коди, RFID, GS1 Digital Link	Простежуваність, відповідність вимогам безпеки
Зберігання та логістика	Складський моніторинг	IoT-сенсори, контроль температури та вологості	Збереження властивостей продукції, скорочення втрат
Реалізація та післяпродажний етап	Ринковий нагляд, зворотний зв'язок споживачів	Safety Gate, цифрові платформи відгуків, блокчейн-простежуваність	Швидке реагування на ризики, підвищення довіри споживачів

Джерело: сформовано авторами на основі [3; 8; 9; 11; 12]

У виробництві цифрова простежуваність перетворює разові перевірки на безперервний моніторинг: показовим є кейс, коли після впровадження блокчейн-трасування час на відстеження походження партії фруктів скоротився з кількох днів до 2,2 секунди [28]. На фронті взаємодії зі споживачем ключову роль відіграє комунікація про інциденти та

прозорість даних: за підсумками репрезентативного опитування у США 85 % респондентів вважають відкликання ефективними, але 93 % занепокоєні їхньою частотою [29].

Європейський контекст дає ще більш багатий зріз: у 2023 році в базу Safety Gate надійшло понад 3,4 тис. сигналів, тоді як у 2024 році – вже 4 137, причому 31 % стосувалися дитячих товарів, а 23 % – електроніки. У понад 48 % випадків ризик було класифіковано як «серйозний», що вимагало негайного вилучення з ринку. Найбільше повідомлень надійшло від Німеччини, Франції та Нідерландів, що демонструє різну інтенсивність національних систем нагляду [30].

У 2023 році лише 28 % українських харчових підприємств пройшли повну сертифікацію НАССР, хоча ще з 2019 року вона є обов'язковою. Ця цифра сама по собі сигналізує про формальність підходу: документ оформлений, але системи безпеки працюють вибірково [2; 3]. Непослідовність законодавства створює парадокси. Гармонізація з директивами ЄС іде уривками: окремі регламенти дублюються, деякі навіть суперечать одне одному. Приміром, у сфері маркування продукції одночасно діють кілька актів, які по-різному трактують вимоги до позначення алергенів [4]. Інституційний рівень виглядає ще вразливішим. За даними Рахункової палати, фінансування державних лабораторій у 2022–2023 роках покривало лише 45 % потреб, а в низці областей відсутні акредитовані центри для перевірки імпортованих товарів [5]. Це означає, що навіть за наявності норм немає інструментів їхнього виконання. Технологічний розрив підкреслюють цифри використання цифрових інструментів простежуваності: RFID чи блокчейн-рішення впроваджені менш ніж у 5 % підприємств малого бізнесу, тоді як великі експортери змушені це робити під тиском зовнішніх ринків [9]. Проблема не обмежується інституціями чи технологіями. Культура безпеки серед споживачів низька: дослідження КШЕ (2023) показало, що 72 % опитаних

не читають маркування повністю, а орієнтуються лише на ціну та термін придатності. За таких умов попит на прозорість і сертифікацію залишається слабким [11; 12]. До цього додається брак якісної статистики. Держпродспоживслужба фіксує в середньому 300–350 повідомлень про небезпечну продукцію на рік, тоді як у системі Safety Gate реєструє щороку тисячі сигналів [30]. Така диспропорція відображає не менший рівень ризику, а радше відсутність дієвого механізму збору й аналізу даних.

Проблему якості товарів і захисту прав споживачів неможливо вирішити лише посиленнями на міжнародні стандарти чи нові закони. Якщо національні регламенти формально адаптовані, але залишаються неузгодженими між собою, система й далі працює з перебоями. Тому важливо не просто імплементувати норми ISO чи Codex Alimentarius, а створювати механізми, які унеможливають їх поверхневе виконання. Саме тому інституції контролю мають не обмежуватися паперовими перевітками, а володіти сучасними лабораторними потужностями та базами даних, що дозволяють виявляти проблеми на етапі виробництва, а не після потрапляння товару до споживача.

На практиці реальний прогрес можливий тоді, коли бізнес відчуває вигоду, а не лише тиск. Тому економічні стимули для сертифікації за ISO 9001 чи ISO 22000 – податкові пільги, доступ до дешевших кредитів чи експортних програм – стають не менш важливими за державний нагляд. Без таких інструментів більшість виробників, особливо малі й середні, обирають шлях мінімальних витрат, формально демонструючи відповідність стандартам. Не можна оминути й культурний аспект. Якщо споживачі не вимагають прозорості, то бізнес не бачить сенсу інвестувати у QR-коди чи цифрову простежуваність. Тому державі вигідніше вкладати кошти у масові просвітницькі кампанії, ніж фінансувати нескінченні інспекції. Адже поінформований покупець часто стає ефективнішим

контролером, ніж чиновник. Окремо варто наголосити на потребі швидкої реакції на небезпечні товари. Інтеграція в європейські системи на кшталт Safety Gate не повинна виглядати як чергова формальність. Це питання довіри до українського ринку в цілому: якщо сигнали про ризики не опрацьовуються оперативно, то країна втрачає і споживачів, і партнерів. Отже, рекомендації не зводяться до лінійної схеми «закон – інституції – бізнес – споживач». Вони радше перехрещуються, створюючи поле напруги, де результат можливий лише за умови одночасного тиску знизу і зверху. Саме така «нестабільна рівновага» і може стати точкою, з якої система управління якістю зрушить у бік реальних, а не декларативних змін.

Висновки і перспективи подальших досліджень. У дослідженні встановлено, що якість товарів сьогодні є не лише технічним параметром, а й комплексним соціально-економічним показником, що визначає довіру споживачів, конкурентоспроможність виробників та інтеграцію економіки у глобальні ринки. Підтверджено ефективність міжнародних стандартів (ISO 9001, ISO 22000, Codex Alimentarius, Regulation (EC) No 178/2002, Regulation (EU) 2023/988), які забезпечують перехід від вибіркового контролю до превентивного управління ризиками з опорою на цифрову простежуваність. Разом з тим виявлено ключові проблеми: фрагментарність нормативно-правової бази, інституційну слабкість, технічну відсталість, брак стимулів для бізнесу та низьку культуру споживчої безпеки. Це призводить до поверхневого впровадження стандартів і обмежує реальний ефект систем управління якістю. Рекомендовано гармонізувати національне законодавство з європейськими нормами, модернізувати інституційну й технічну інфраструктуру, застосовувати економічні стимули для бізнесу, що впроваджує ISO чи HACCP, а також розвивати цифрові інструменти простежуваності й підвищувати роль споживача як активного контролера ринку. Перспективи

подальших досліджень пов'язані з розробкою кількісних індикаторів ефективності систем якості, оцінкою впливу цифрових технологій на зниження ризиків у ланцюгах постачання та вивченням можливостей інтеграції міжнародних практик у національний контекст, особливо в агропродовольчому секторі.

Література

1. Petrukha N. M., Petrukha S. V., Umanets E. M., Rybitskyi O. L. Agriculture and Food Industry under the Legal Regime of Martial Law. *Business Inform.* 2024. № 10. С. 194–205. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-10-194-205>
2. Petrukha S., Klymenko K., Petrukha N. Rural economy and public finances: the effects of mutual reconstruction. *Finance of Ukraine.* 2024. № 9. Р. 77–98. DOI: <https://doi.org/10.33763/finukr2024.09.077>
3. Дончак Л., Колесник О., Бартецький А. Вплив системи управління якістю на споживчу привабливість товарів у роздрібній торгівлі. *Цифрова економіка та економічна безпека.* 2024. Вип. 6, № 15. С. 384–388. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.15-61>
4. Лапичак Н. Засади удосконалення системи стандартизації й сертифікації продукції: механізми державного управління. *Mechanism of an Economic Regulation.* 2024. Вип. 2, № 104. С. 88–91. DOI: <https://doi.org/10.32782/mer.2024.104.13>
5. Маслій О. М., Лісовенко Д. В., Сарафанюк Е. І., Білоус Г. П. Функціональні особливості стандартизації і сертифікації як засоби безпеки і якості товарів, операцій та послуг. *Збірник наукових праць Військової академії (м. Одеса).* 2020. Вип. 2, № 14, ч. II. С. 169–177. DOI: <https://doi.org/10.37129/2313-7509.2020.14.2.169-177>
6. Сапожник Д. І., Демидчук Л. Б. Захист споживчого ринку як соціальний фактор у забезпеченні економічної безпеки споживачів з боку

держави. *Вісник ЛТЕУ. Економічні науки*. 2021. № 64. С. 108–115. DOI: <https://doi.org/10.36477/2522-1205-2021-64-17>

7. Бондаренко С. М., Терещенко Н. М. Стандартизація як інструмент реалізації цілей сталого розвитку. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 43. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-68>

8. Liu J., Ellies-Oury M. P., Stoyanchev T., Hocquette J. F. Consumer perception of beef quality and how to control, improve and predict it? Focus on eating quality. *Foods*. 2022. Vol. 11, № 12. Article 1732. DOI: <https://doi.org/10.3390/foods11121732>

9. Mahsyar S., Surapati U. Effect of service quality and product quality on customer satisfaction and loyalty. *International Journal of Economics, Business and Accounting Research*. 2020. Vol. 4, № 1. DOI: <https://doi.org/10.29040/ijebar.v4i01.950>

10. Petrescu D. C., Vermeir I., Petrescu-Mag R. M. Consumer understanding of food quality, healthiness, and environmental impact: A cross-national perspective. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2020. Vol. 17, № 1. Article 169. DOI: <https://doi.org/10.3390/ijerph17010169>

11. Filieri R., Raguseo E., Vitari C. Extremely negative ratings and online consumer review helpfulness: the moderating role of product quality signals. *Journal of Travel Research*. 2021. Vol. 60, № 4. P. 699–717. DOI: <https://doi.org/10.1177/0047287520916785>

12. Wirtz J., Holmqvist J., Fritze M. P. Luxury services. *Journal of Service Management*. 2020. Vol. 31, № 4. P. 665–691. DOI: <https://doi.org/10.1108/JOSM-11-2019-0342>

13. Steinbaum M., Stucke M. E. The effective competition standard. *The University of Chicago Law Review*. 2020. Vol. 87, № 2. P. 595–623. URL: <https://www.jstor.org/stable/26892422> (дата звернення: 28.09.2025).

14. List of dangerous products notified in Commission's Safety Gate: 2024 sets path for increased consumer protection. *European Commission: Press Corner*: вебсайт. 2025. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_25_1064 (дата звернення: 28.09.2025).

15. The European Union One Health 2023 Zoonoses Report. *EFSA Journal*: вебсайт. 2024. DOI: <https://doi.org/10.2903/j.efsa.2024.9106>

16. Food Safety Recall Survey. *GS1 US: Media Center*: вебсайт. 2025. URL: <https://www.gs1us.org/industries-and-insights/media-center/press-releases/food-safety-recall-survey> (дата звернення: 28.09.2025).

17. Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів. Закон України 771/97-ВР від 27.09.2025 (чинна редакція). *Верховна Рада України: офіційний вебсайт*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/771/97-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 28.09.2025).

18. Milovanović V., Paunović M., Casadesús M. Measuring the Impact of ISO 9001 on Employee and Customer Related Company Performance. *Quality Innovation Prosperity / Kvalita Inovácia Prosperita*. 2023. Vol. 27, № 1. P. 79–101. DOI: <https://doi.org/10.12776/QIP.V27I1.1808>

19. Weinroth M. D., Belk A. D., Belk K. E. History, development, and current status of food safety systems worldwide. *Animal Frontiers*. 2018. Vol. 8, № 4. P. 9–15. DOI: <https://doi.org/10.1093/af/vfy016>

20. ISO 9001:1987 Quality management and quality assurance standards - Guidelines for selection and use. International Organization for Standardization: вебсайт. 1987. URL: <https://www.iso.org/standard/16544.html> (дата звернення: 28.09.2025).

21. Codex Alimentarius. Hazard Analysis and Critical Control Point (HACCP) System and Guidelines for its Application. Rev. 1993. Codex Alimentarius Commission. URL: <https://www.fao.org/fao-who->

codexalimentarius/codex-texts/codes-of-practice/en/ (дата звернення: 28.09.2025).

22. Regulation (EC) No 178/2002 of the European Parliament and of the Council of 28 January 2002 laying down the general principles and requirements of food law. *Official Journal of the EU: вебсайт*. 2002. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32002R0178> (дата звернення: 28.09.2025).

23. ISO 9001:2015 Quality management systems - Requirements. *International Organization for Standardization: вебсайт*. 2015. URL: <https://www.iso.org/standard/62085.html> (дата звернення: 28.09.2025).

24. ISO 22000:2018 Food safety management systems - Requirements for any organization in the food chain. *International Organization for Standardization: вебсайт*. 2018. URL: <https://www.iso.org/standard/65464.html> (дата звернення: 28.09.2025).

25. Regulation (EU) 2023/988 of the European Parliament and of the Council of 10 May 2023 on general product safety. *Official Journal of the EU: вебсайт*. 2023. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2023/988/oj> (дата звернення: 28.09.2025).

26. European Commission. Safety Gate: the EU rapid alert system for dangerous non-food products – 2024 report. *Brussels: European Commission: вебсайт*. 2025. URL: <https://ec.europa.eu/safety-gate> (дата звернення: 28.09.2025).

27. Digital Traceability in Food Supply Chains Survey 2025. *GS1 US: вебсайт*. 2025. URL: <https://www.gs1us.org> (дата звернення: 28.09.2025).

28. Blockchain in the food supply chain – What does the future hold? *Walmart Global Tech Blog: вебсайт*. 2018–2024. URL: https://tech.walmart.com/content/walmart-global-tech/en_us/blog/post/blockchain-in-the-food-supply-chain.html (дата звернення: 28.09.2025).

29. New GS1 US Survey Finds Consumers Are Concerned About the Frequency of Food Recalls Despite High Confidence That They Are Effective. *GS1 US: Media Center: вебсайт*. 2025. URL: <https://www.gs1us.org/industries-and-insights/media-center/press-releases/food-safety-recall-survey> (дата звернення: 28.09.2025).

30. List of dangerous products notified in Commission's Safety Gate: 2024 sets path for increased consumer protection. *European Commission: Press Corner: вебсайт*. 2025. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_25_1064 (дата звернення: 28.09.2025).

References

1. Petrukha, N. M., Petrukha, S. V., Umanets, E. M., & Rybitskyi, O. L. (2024). Agriculture and Food Industry under the Legal Regime of Martial Law. *Business Inform*, № 10, Pp. 194–205. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-10-194-205>
2. Petrukha, S., Klymenko, K., & Petrukha, N. (2024). Rural economy and public finances: the effects of mutual reconstruction. *Finance of Ukraine*, № 9, Pp. 77–98. DOI: <https://doi.org/10.33763/finukr2024.09.077>
3. Donchak, L., Kolesnyk, O., & Bartetskyi, A. (2024). Vplyv systemy upravlinnia yakistiu na spozhyvchu pryvablyvist tovariv u rozdribnii torhivli [The impact of quality management system on consumer attractiveness of goods in retail trade]. *Tsyfrova ekonomika ta ekonomichna bezpeka*, Vyp. 6, № 15, Pp. 384–388. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.15-61> [in Ukrainian].
4. Lapychak, N. (2024). Zasady udoskonalennia systemy standartyzatsii y sertyfikatsii produktsii: mekhanizmy derzhavnoho upravlinnia [Principles of improving the system of standardization and certification of products: mechanisms of public administration]. *Mechanism of an Economic Regulation*,

Vyp. 2, № 104, Pp. 88–91. DOI: <https://doi.org/10.32782/mer.2024.104.13> [in Ukrainian].

5. Maslii, O. M., Lisovenko, D. V., Sarafaniuk, E. I., & Bilous, H. P. (2020). Funktsionalni osoblyvosti standartyzatsii i sertyfikatsii yak zasoby bezpeky i yakosti tovariv, operatsii ta posluh [Functional features of standardization and certification as means of safety and quality of goods, operations and services]. *Zbirnyk naukovykh prats Viiskovoi akademii (m. Odesa)*, Vyp. 2, № 14, Ch. II, Pp. 169-177. DOI: <https://doi.org/10.37129/2313-7509.2020.14.2.169-177> [in Ukrainian].

6. Sapozhnyk, D. I., & Demydchuk, L. B. (2021). Zakhyst spozhyvchoho rynku yak sotsialnyi faktor u zabezpechenni ekonomichnoi bezpeky spozhyvachiv z boku derzhavy [Protection of the consumer market as a social factor in ensuring the economic security of consumers by the state]. *Visnyk LTEU. Ekonomichni nauky*, № 64, Pp. 108–115. DOI: <https://doi.org/10.36477/2522-1205-2021-64-17> [in Ukrainian].

7. Bondarenko, S. M., & Tereshchenko, N. M. (2022). Standartyzatsiia yak instrument realizatsii tsilei staloho rozvytku [Standardization as a tool for achieving sustainable development goals]. *Ekonomika ta suspilstvo*, Vyp. 43. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-68> [in Ukrainian].

8. Liu, J., Ellies-Oury, M. P., Stoyanchev, T., & Hocquette, J. F. (2022). Consumer perception of beef quality and how to control, improve and predict it? Focus on eating quality. *Foods*, Vol. 11, № 12, Article 1732. DOI: <https://doi.org/10.3390/foods11121732>

9. Mahsyar, S., & Surapati, U. (2020). Effect of service quality and product quality on customer satisfaction and loyalty. *International Journal of Economics, Business and Accounting Research (IJEBAR)*, Vol. 4, № 1. DOI: <https://doi.org/10.29040/ijebar.v4i01.950>

10. Petrescu, D. C., Vermeir, I., & Petrescu-Mag, R. M. (2020). Consumer understanding of food quality, healthiness, and environmental

impact: A cross-national perspective. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, Vol. 17, № 1, Article 169. DOI: <https://doi.org/10.3390/ijerph17010169>

11. Filieri, R., Raguseo, E., & Vitari, C. (2021). Extremely negative ratings and online consumer review helpfulness: the moderating role of product quality signals. *Journal of Travel Research*, Vol. 60, № 4, Pp. 699–717. DOI: <https://doi.org/10.1177/0047287520916785>

12. Wirtz, J., Holmqvist, J., & Fritze, M. P. (2020). Luxury services. *Journal of Service Management*, Vol. 31, № 4, Pp. 665–691. DOI: <https://doi.org/10.1108/JOSM-11-2019-0342>

13. Steinbaum, M., & Stucke, M. E. (2020). The effective competition standard. *The University of Chicago Law Review*, Vol. 87, № 2, Pp. 595–623. URL: <https://www.jstor.org/stable/26892422>

14. European Commission. (2025). List of dangerous products notified in Commission's Safety Gate: 2024 sets path for increased consumer protection. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_25_1064

15. The European Union One Health 2023 Zoonoses Report. (2024). DOI: <https://doi.org/10.2903/j.efsa.2024.9106>

16. GS1 US. (2025). Food Safety Recall Survey. URL: <https://www.gs1us.org/industries-and-insights/media-center/press-releases/food-safety-recall-survey>

17. Verkhovna Rada of Ukraine. (1997). Pro osnovni pryntsypy ta vymohy do bezpechnosti ta yakosti kharchovykh produktiv [On the basic principles and requirements for food safety and quality]. Law of Ukraine № 771/97-VR, 27.09.1997 (current edition). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/771/97-%D0%B2%D1%80> [in Ukrainian].

18. Milovanović, V., Paunović, M., & Casadesús, M. (2023). Measuring the Impact of ISO 9001 on Employee and Customer Related Company

Performance. *Quality Innovation Prosperity / Kvalita Inovácia Prosperita*, Vol. 27, № 1, Pp. 79-101. DOI: <https://doi.org/10.12776/QIP.V27I1.1808>

19. Weinroth, M. D., Belk, A. D., & Belk, K. E. (2018). History, development, and current status of food safety systems worldwide. *Animal Frontiers*, Vol. 8, № 4, Pp. 9–15. DOI: <https://doi.org/10.1093/af/vfy016>

20. ISO. (1987). ISO 9001:1987 Quality management and quality assurance standards - Guidelines for selection and use. URL: <https://www.iso.org/standard/16544.html>

21. Codex Alimentarius Commission. (1993). Hazard Analysis and Critical Control Point (HACCP) System and Guidelines for its Application. URL: <https://www.fao.org/fao-who-codexalimentarius/codex-texts/codes-of-practice/en/>

22. Regulation (EC) No 178/2002 of the European Parliament and of the Council of 28 January 2002 laying down the general principles and requirements of food law. (2002). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32002R0178>

23. ISO. (2015). ISO 9001:2015 Quality management systems - Requirements. URL: <https://www.iso.org/standard/62085.html>

24. ISO. (2018). ISO 22000:2018 Food safety management systems - Requirements for any organization in the food chain. URL: <https://www.iso.org/standard/65464.html>

25. Regulation (EU) 2023/988 of the European Parliament and of the Council of 10 May 2023 on general product safety. (2023). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2023/988/oj>

26. European Commission. (2025). Safety Gate: the EU rapid alert system for dangerous non-food products - 2024 report. Brussels. URL: <https://ec.europa.eu/safety-gate>

27. GS1 US. (2025). Digital Traceability in Food Supply Chains Survey 2025. URL: <https://www.gs1us.org>

28. Walmart Global Tech. (2018–2024). Blockchain in the food supply chain - What does the future hold? URL: https://tech.walmart.com/content/walmart-global-tech/en_us/blog/post/blockchain-in-the-food-supply-chain.html

29. GS1 US. (2025). New GS1 US Survey Finds Consumers Are Concerned About the Frequency of Food Recalls Despite High Confidence That They Are Effective. URL: <https://www.gs1us.org/industries-and-insights/media-center/press-releases/food-safety-recall-survey>

30. European Commission. (2025). List of dangerous products notified in Commission's Safety Gate: 2024 sets path for increased consumer protection. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_25_1064